

származású briteknek az Anglia történelmében játszott szerepéről való ismeretek bővítéséért és elmélyítéséért síkra szálló The Black Curriculum mozgalom történetét, célkitűzéseit. Az általuk képviselt pedagógiai programot is bemutatja Szabó-Zsoldos Gábor.

A tanulmánykötetet Czövek István szakmai életrajza és pályafutásának legfontosabb állomásait megőrkítő fotógyűjtemény zárja. Utóbbiból kiemelném kétszeres professzorságát, hiszen a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolára 1998-ban kapta meg egyetemi tanári kinevezését a köztársasági elnöktől, amit egy újabb megmérettetés után 1999-ben a Miskolci Egyetemre történt professzori kinevezés követett.

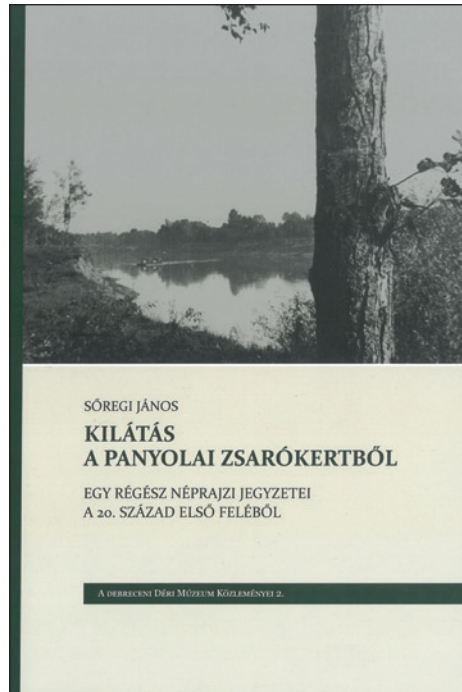
Összegzésképpen megállapítható, hogy a tisztelgő kötet – a szerkesztők munkáját is dicsérve – izgalmas kérdéseket boncolgató, rendkívül változatos írásoknak ad helyet, s ez a tematikai sokszínűség méltó tisztelgés ama gazdag karrierút előtt, amit Czövek István eddigi pályája során országosan és nemzetközileg elismert történészként, valamint tanárként bejárt.

Tisztelgő tanulmánykötet Czövek István professzor 75. születésnapjára. Szerk. Vinnai Győző – Szoboszlai György – Zsoldos Ildikó. Magyar Történelmi Társulat, Budapest-Nyíregyháza, 2021. 250. p.

HEGEDÜSNÉ STEVANYIK ANITA

Sőregi János néprajzi jegyzetei Panyoláról

Lassan feledésbe merül a XX. század első fele hazai múzeumügyének története, vele együtt a sokoldalú, jeles személyiségének, Sőregi János (Kiscigánd 1892 – Debrecen 1982) neve is. Édesapja, Sőregi Márton (1843–1915) a bodrogi Cigánd első néptanítója volt, aki Sárospatakon teológiai és tanítói tanulmányokat végzett, de ifjú korától foglalkoztatta őt az orvoslás tudománya is. Természetes gyógymódjaival és a maga készítette szereivel sok emberen segített, és az egész Bodrogi közben „csodadoktor” hírében állt. Kutató és rendszerező adottságait tovább örökölte fia, Sőregi János, a kiváló muzeológus, külföldön is elismert régész és numizmatikus, aki jogi tanulmányokat folytatott és tiszti iskolát végzett. Szülőfalujában 1920-ban ismerkedett meg a magyar néprajz jeleivel, Györffy Istvánnal, Ébner (Gönyey)

Sándorral, Lajtha Lászlóval és Ecsedi Istvánnal, 1922-ben Györffy ajánlotta be díjtalan gyakornoknak a néprajz iránt is érdeklődő fiatal embert a debreceni Városi Múzeumba Zoltai Lajos mellé. Múzeumi munkája mellett a Tisza István Tudományegyetemen bölcsészeti tanulmányokat folytatott, 1927-ben szerzett doktori címet egyetemes történelem, régészet és a geográfia tárgyköréből. 1924–25-ben a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként csiszolta régészeti és muzeológiai ismereteit. 1930-ban múzeumőr státusba került, aztán Ecsedi István halála után, 1936-tól 1950-ig igazgatta a Déri Múzeumot. Neki tulajdonítható az intézmény iparművészeti és numizmatikai kollekciónak megmentése a második világháború végén, amikor az anyagot nyugatra akarták evakuálni. Régészként főként a Szatmár megyei Panyola őskori faépítményeinek feltárása, valamint több debreceni és Debrecen környéki ásatás kapcsolódik a nevéhez. Rendkívül jelentős volt helytörténeti, néprajzi és tudománytörténeti tevékenysége, de nagy számban írt a különböző szaklapokban természettudományi, főként ornitológiai megfigyeléseiről is. 1950-ben politikai okokból nyugdíjazták.

Sőregi János munkássága a közelmúltban került ismét a kutatás látószögébe ránk maradt kéziratait, valamint a 18 éves korától vezetett, sokezer lapnyi kéziratos naplói okán, amelyek – széles látóköre és kiterjedt figyelme révén – a XX. század első felének története, az I. világháború, Debrecen város élete, a kortársak és a legkülönbözőbb tudományos megfigyelések rögzítésével kimeríthetetlen forrásként szolgálnak az utókor számára. Az eredetileg gyorsírással készült, rajzokkal

illusztrált naplókat szerzőjük folyóírással másolta át, s úgy kerültek azok a Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattárába és a Déri Múzeumba, de részleteik fellelhetők más közgyűjteményekben is. (Történetükhöz: Korompai Gáborné: Sőregi János hagyatéka a Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattárában. Déri Múzeum Évkönyve 2007. Debrecen, 2008. 259–262.) Sőregi néprajzi érdeklődése miatt jelentős szerepet vállaltak a kéziratos hagyatékek feltárásában a néprajz művelői is. (Pl. Sőregi János: Alföldi kirándulások és tanulmányutak. Szerk. Örsi Zsolt. Karcag – Túrkeve 2002. /Alföld Könyvek, 2./; Sőregi János: Kék könyv. Ifjúkori napló. Szerk. Ferenczyné Csáki Annamária. Cigánd, 2015.)

Jelen kötet szövegeinek gondozását és tudományos apparátusának összeállítását Magyarai Márta, a Déri Múzeum néprajzos munkatársa végezte. 2022-ben, Sőregi János születésének 130., halálának 40. évfordulóján Panyola község megbízásából jelentette meg a Déri Múzeum az intézmény adattárában őrzött kéziratot, amit a szerző az 1960-as években rendezett egybe az 1932–1943 közötti időszakban végzett ásatásai során készített gyorsírással jegyzeteiből (*Néprajzi feljegyzéseim a beregi Tiszahát és a Szamos mente halász-vadász életéből*). Az ifjú Sőregi bodrogi emlékei, valamint az ásatásait felkereső etnográfusok mellett – a kötet 9. oldalán közölt fotót Györffy István készítette 1932-ben a régészről és sátoztanyájáról –, utalni kell a kutatott település és a vidék inspiráló hatására is. A szatmári falu, Panyola és a Tisza–Szamos köze jelentős forrásvidéke volt az 1930-as évek néprajzi kutatásainak. A közeli Nagygyarban született Luby Margit szerint Panyola az általa a szilva

hazájának nevezett termőtáj központja volt. A szomszédos települések nagy közös külterjes legelője, az öt falu – Fehérgyarmat, Kisar, Nagyar, Nábrád, Penyige – kint háló jószágát tápláló Gyűjtő pedig a folyószabályozás és vízrendezés előtti életmód reliktumja, aminek átalakuló világát, főként a helyét kereső pásztori réteg társadalmát Luby a *Fogyó legelőkön* című kötetében örökítette meg. A Tisza és a Szamos, a folyókat szegélyező ártéri gyümölcsösök – *Tisza-kertek*, amire a címadó *Zsarókert* is utal –, az egykor vízjárta táj emlékei inspirálták Sőregi gyűjtőmunkáját, adatközlői pedig az ásatási munkásai, az egykori halászok utódai voltak a nyaranta végzett ásatások során.

Nincs lehetőség a rendkívül informatív kötet részletező ismertetésére, aminek adatgazdag tájnyelvi adalékai, nyelvjárási feljegyzései, a rajzokkal szemléltetett eszközei és archaikus technikái a természeti táj és a zsákmányoló ember organikus viszonyának emléklapjai. Valóságos tájszótára a kötet a kishalászok munkájának, eszközeinek, a halételeknek, nem kevésbé a vízen járó emberek folklorizálódott halásztörténeteinek és hiedelmeknek is. Három emberöltő elteltével egy mára jószerevel eltűnt világ tárul az olvasó elé Sőregi János közreadott leírásai révén, amelyek nem nélkülözik a finom társadalmi megfigyeléseket sem. A kötet lapjain számos, Szatmár népi műveltségére egykor jellemző kulturális elem jelenik meg, figyelmeztetve az ol-

vasót a tradíció változásának történeti folyamatára. Csak a szilvaaszalók tornácós épületét emelem itt ki, amelyekben Panyolán alacsony kemencéket fűtöttek, s amelyek nem csak a Szatmári síkság felső részén voltak elterjedtek a XX. század első felében (120–122.), de rokonságot mutatnak az Avasság magyar és román falvainak hasonló objektumai-
val. Az aszalt gyümölcs évszázadokon át Szatmár jelentős kiviteli cikke volt. De lejegyzett Sőregi hiedelemtörténeteket is, például kocsis-történetet, ami Luby Margit majd László Gyula révén került a tudományos irodalomba. A kötet végén hasonmás formában jelennek meg Sőregi Jánosnak a különleges panyolai vízparti faépítmény kutatásával kapcsolatos tanulmányai.

Hasznosnak tartom az egykori jeles szakember néprajzi jegyzeteinek kiadását, ami – lévén a szerzőjük felkészült gyűjtő – egy eddig hiányzó rendszeres néprajzi leírásnak adott nyilvánosságot. Alkalmos a kötet a szatmári tájon a néprajzi ismeretterjesztésre is. Panyola önkormányzata és a Déri Múzeum példás együttműködése mindkét igényt szolgálja.

SŐREGI JÁNOS: Kilátás a panyolai Zsarókertből. Egy régész néprajzi jegyzetei a 20. század első feléből. Sajtó alá rendezte: Magyarai Márta. Debrecen, 2022. 165 p. /A Debreceni Déri Múzeum Közleményei, 2./

VIGA GYULA